

УДК 37.036+111.1
UDC 37.036+111.1

МАРИНА ІЛЛЯХОВА,
кандидат філософських наук, доцент,
(Україна, м.Київ, Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти» НАПН України,
вул. Січових Стрільців 52а)
MARYNA ILLIAKHOVA,
PhD, Associate Professor,
(Ukraine Kyiv State Higher Educational Institution
«University of Educational Management»,
Sichovykh Striltsiv str., 52 a)
orcid.org/0000-0003-3150-5100

Концептуалізація поняття «кайрос» у контексті професійного розвитку креативності науково-педагогічного працівника
Conceptualization of the Notion «Kayros» in the Context of Professional Development of the Creativity of Scientific-Pedagogical Worker

Анотація. У статті проведено темпоральний аналіз професійного розвитку креативності науково-педагогічного працівника. Уточнено і переосмислено значення понять «αἰών» і «καιρός», які мають власну специфіку у професійному розвитку креативності викладача. Кайрос – це «момент істини», який перериває часову лінійність та зумовлює стрибок, перехід від раціонального процесу споглядання, пізнання до ірраціонального моменту «тут і тепер», вивільнення креативного потенціалу особистості. Саме кайромомент перетворює загальне на особливе, створює нові форми, комбінації і можливості. Встановлено, що професійний розвиток креативності викладача можна розглядати як кайродинамічний процес його самовдосконалення, в якому «αἰών» позначає життєво-професійне становлення фахівця, а «καιρός» – сприятливий моментом, що актуалізує креативний потенціал викладача, створює можливості для його ефективного саморозвитку. Це розкриває темпоральність процесів виникнення інформації, появи нових ідей, комбінації нестабільних елементів із метою створення оригінального задуму. Встановлено, що професійний розвиток науково-педагогічного працівника це креативне, активне і якісне перетворення особистістю педагога власного внутрішнього світу, що призводить до нового способу життєво-професійної діяльності – креативної і творчої самореалізації у професії.

Отримані результати дозволяють розробити систему науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку і саморозвитку креативності науково-педагогічного працівника у формальній, неформальній та інформальній освіті.

Ключові слова: кайрос, креативність, професійний розвиток, самореалізація, науково-педагогічний працівник.

Summary. The article presents a temporal analysis of the professional development of creativity of a scientific-pedagogical worker. The meaning of the concepts «αἰών» and «καιρός», which have their own specifics in the professional development of the teacher's creativity, have been specified. Kayros is a «moment of truth», it breaks the linearity of time and determines the jump, and the transitions from the rational process of contemplation, knowledge to the irrational moment «here and now», the freeing of the creativity potential of the person. It has been established that professional development of teacher's creativity can be regarded as a kayrodynamic process of self-improvement, in which «αἰών» denotes the life-professional formation of a specialist, and «καιρός» is a favorable moment that actualizes the creativity potential of the teacher, creates opportunities for its effective self-development. This reveals the temporal nature of the processes of occurrence of information, the emergence of new ideas, the combination of unstable elements, in order to create the original idea. It has been determined that the professional development of the scientific-pedagogical worker is a creative, active and qualitative transformation of the personality of the teacher of his or her own inner world, which leads to the new way of life-professional activity – creative self-realization in the profession.

The received results allow developing the system of scientific-methodological support of continuous professional development and self-development of creativity of a scientific-pedagogical worker in formal and informal education.

Key words: kayros, creativity, professional development, self-realization, scientific-pedagogical worker.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Відповідно до європейських освітніх стандартів, вітчизняних соціально-економічних та освітньо-професійних вимог сучасний науково-педагогічний

працівник має здійснювати інноваційно-креативну діяльність в умовах трансдисциплінарності та інформатизації, розробляти авторські методики, індивідуально-креативні технології підготовки конкурентоздатного фахівця, моделювати освітньо-професійні програми з урахуванням соціально-економічних запитів інфосвіту. Для відповідності сучасним культурно-освітнім і соціально-економічним настановам конкурентоздатний викладач має розвивати власну професійну креативність, яка уможливує реалізацію ефективної науково-дослідної діяльності, актуалізує потенціал креативного і інноваційного мислення, забезпечує соціальну та професійну мобільності, а також дозволяє володіти динамікою власних життєво-професійних можливостей. Саме тому ключовим завданням післядипломної освіти є створення умов для безперервного професійного розвитку креативності викладача закладу вищої освіти, реалізація індивідуальної освітньої траєкторії та професійних програм креативного розвитку особистості фахівця на всіх етапах формальної, неформальної та інформальної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Теоретико-методологічні питання професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, підвищення рівня їхніх професійних компетентностей є предметом дослідження В. Введенського, С. Вітвицької, О. Вознюка, О. Гури, О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, В. Сидоренко, Т. Сорочан, Л. Хоружої, І. Ярмоли та інших. Учені вважають, що ключовим фактором ефективного функціонування освітнього простору є принцип безперервного професійного розвитку педагога в умовах формальної, неформальної та інформанної освіти. Зокрема, Дж. Алеандрі та Л. Рефрігері зазначають, що у сучасних умовах суттєво збільшується необхідність безперервного розвитку і постійного оновлення знання, компетенцій і навичок. Сучасне суспільство все більше залежить від технологій, оскільки нові можливості і способи інтеграції технологій до освітнього процесу створюються кожного дня (Aleandri G., 2013). Саме тому проблема розвитку креативності викладача є настільки актуальною у сучасних соціально-економічних умовах.

Традиційно у педагогічних дослідженнях креативність аналізується як здібність до педагогічної творчості або як творчий характер педагогічної діяльності (Д. Вількеєв, М. Кашапов, Т. Кісельова, О. Корнеєва, Ю. Корнілова, О. Ракитська, В. Сластьонін та інші) у структурі творчого мислення (Д. Богоявленська, М. Воллах, Д. Гілфорд, В. Дружинін, А. Матюшкін, С. Меднік, В. Панов, Я. Пономарев, Е. Торренс та інші). Зміст, структура, ознаки педагогічної креативності представлено у розвідках (О. Антонова, О. Дунаєва, В. Загвязинський, В. Кан-Калик, М. Кашапов, К. Кречетніков, О. Куцевол, Л. Петришин, М. Поташник, Л. Харченко та інших). У дослідженні креативності як процесу більшість учених визначають п'ять основних етапів: задум, пошук, концентрація, інкубація, виконання. На кожному етапі реалізуються такі елементи: потреба у новій ідеї, конкретизація проблеми, відхід від очевидних можливих рішень, пошук потрібної комбінації прийомів, багаторазові зусилля з наближення рішення, кристалізація рішення (Кашапов М., 2012). Це передбачає дослідження креативності у процесі професійної діяльності викладача з огляду на якісну оцінку стадій, рівнів і типів творчого і дивергентного мислення, а не їхні кількісні показники.

З огляду на наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених професійний розвиток креативності викладача закладу вищої освіти є складноорганізаційним, багатовимірним і поліфункціональним процесом. Однак динаміка, процесуальність, темпоральна структура професійного розвитку фахівця досі залишаються не дослідженими. Це вимагає розширення методологічних підходів, понятійно-категоріального апарату філософії освіти професійної педагогіки і засобів моделювання, що могло б забезпечити повноту та цілісність професійного розвитку креативності науково-педагогічного працівника.

Формулювання цілей статті... В основу дослідження покладено необхідність визначення темпоральної складової професійного розвитку креативності науково-педагогічного працівника. Задля цього необхідно уточнити і переосмислити значення понять «сію» і «каіро», які мають власну специфіку і неоднозначність у використанні та інтерпретації. Отримані результати дозволяють розробити систему науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку і саморозвитку креативності науково-педагогічного працівника у формальній, неформальній та інформальній освіті.

Виклад основного матеріалу... Креативний процес є динамічною, відкритою, нерівноважною системою, яка у своїй нелінійності здатна до самоорганізації, переходу від хаотичного стану до балансу і гармонії. З позицій синергетики будь-яка відкрита система є множинністю елементів, що перебувають у безперервній взаємодії – обміні енергією та інформацією. Відкрита система, як світ так і особистість, сповнена безліччю можливостей та формами, які досі не реалізовані атракторами. Атрактор є цільовою причиною, стійким станом системи. Відомі синергетики Е. Князева і Н. Курдюмов порівнюють їх з образом «вирв», які «притягують до себе безліч траєкторій, зумовлюють хід еволюції системи» (Князева Е., 1994, с. 40). Структури-атрактори є активним стійким центром потенційних шляхів розвитку системи, що здатні організовувати оточуючу дійсність. Актуалізація частини можливостей, випробовування того, що можливо та не можливо здійснити тут і тепер, що є доступним та бажаним у певній ситуації, яка має визначену просторово-часову конфігурацію і темпоралізує систему. Збудження, активізація цих цілей-

атракторів можливе під впливом інформації. Таким чином, система (особистість) завжди перебуває у стихійному русі та потенційній зміні, що супроводжується випадковими рухами, перетинами, переходами.

Зміна стану системи супроводжується миттєвими, випадковими внутрішніми відхиленнями, які утворюють флуктуації, розмір яких збільшуються поблизу точок біфуркації – розгалуження шляхів еволюції відкритої нелінійної системи. Таким чином утворюються великі коливання, «гармоніки», що створюють своєрідний хаос, але насправді система начебто перевіряє, яка з флуктуацій найбільше відповідає її стану. Такий динамізм відбувається за збігом обставин, а не завдяки детермінованому вибору, що може стати початком еволюції системи у зовсім несподіваному напрямку. Відповідно, чим більше система порушує рівновагу, тим більше коливань, з'являється в ній. Це створює інформацію і складність. Динамічна система в хаотичному стані – це певний сепаратор, який відкидає величезну кількість випадкових послідовностей і зберігає лише ті з них, які сумісні з динамічними законами цієї системи.

Такий динамічний хаос і є початком творчості. Саме на стадії хаосу, точніше, при виході з нього виникає нова цінна інформація. На цій стадії існує момент, коли генерація цінної інформації є найбільш ефективною. Цей момент і є «осіянням», «прозрінням», «інсайтом». Так, на думку Л. Асланова, початок кожної події – це створення нової інформації, а отже, крок у її розвитку. Далі відбувається адаптація, в якій підвищується цінність інформації, втрата її новизни, збільшення складності, відхилення від рівноваги, рух до біфуркації, що призводить до внутрішніх і зовнішніх флуктуацій, які руйнують стабільність системи, переводять її у хаотичний стан. Далі знову вихід із хаосу через нову подію-інформацію (Асланов Л., 2001, с. 45). Відповідно, час відображає динаміку змісту, послідовність змін, процесуальність та становлення події, оскільки кожна зміна у системі, що сприймає інформацію, виходить з певної послідовності станів. Отже, відбувається темпоралізація процесів виникнення інформації, появи нової ідеї, комбінації нестабільних елементів з метою створення оригінального задуму.

У розумінні темпоральності креативного процесу суттєвого значення набуває контамінація давньогрецьких понять «χρόνος», «αἰών» і «καιρός». Час-хронос як «число руху» вперше математично обґрунтував Аристотель. До того моменту це поняття мало нестабільне значення, зрештою як поняття «αἰών» та «καιρός». Перше, ще до перекладання його як «вічність», позначало час життя, друге – сприятливий момент, особливу, невловиму і цасливу мить. Але багатовікова історія використання та інтерпретації цих понять втратила їхнє первинне значення. Це обумовлено тим, що «αἰών» у давньогрецькій мові мав більше десяти різних значень, серед яких слези, піт, життя, час, чоловіче сім'я тощо (Барбара К., 2009, с. 370). А також тим, що ранньохристиянська традиція адаптувала грецьке «αἰών» до латинського «aevum», що перекладається як «вічність», хоча його близьким відповідником є «saeculum» – «вік». Така двоїста історія «αἰών» часто ігнорується дослідниками, які звичайно інтерпретували це поняття у значенні «вічність», «чистої пустої форми часу, що звільнена від змісту теперішнього» (Грицанов А., 2002). Змішання давньогрецького та християнського смислів «αἰών» є помилковим, оскільки у цьому втрачається його особливе значення як живого життєвого часу. Для позначення цієї семантичної розбіжності «αἰών» у подальшому буде використовуватися нами не у традиційній транскрипції «еон», а як «айон». Також полісемія «καιρός» є проблематичною щодо інтерпретації та використання цього поняття. Хоча «καιρός» і досі зберігає своє значення сприятливого моменту, але часто набуває значення «часу життя», «якісного часу», що було колись властиво «αἰών» (Барбара К., 2009, с. 373). Водночас «καιρός» у своїй первинній точці «роз'єднання», «синтезу», «переходу», «стрижку», що залежить від ймовірності та є початком нового майже, не використовується. Відповідно, переосмислення понять «αἰών» і «καιρός», дозволяє якнайкраще зрозуміти сутність креативного процесу, його динаміку та становлення.

Особливого значення для розуміння темпоральних образів набуває гомерівський епос, оскільки саме в ньому ми знаходимо первинне та основне значення «χρόνος», «αἰών» і «καιρός». Образ часу-хроносу як п'ятидесятиголового та сторукого велетня бога Крона, який поглинає власних дітей – відомий багатьом, оскільки він зіграв одну з головних ролей у походженні світу і богів. Він був батьком Зевса та втілював наймогутнішу стихію, що не має меж. На відміну від могутнього Крона про наймолодшого сина Зевса – безсмертного Кайроса відомо дуже мало. Оригінальний образ цього бога не зберігся, хоча деякий його відгомін відображено на двох відреставрованих рельєфах: перший у Туринському музеї, другий – в Ермітажі. Дослідник творчості відомого античного скульптора Лісіппа О. Вальдгауен зазначає, що «статуя Кайроса, «сприятливого випадку», яка знаходилася у храмі в Сикіоні» була надзвичайно популярною в античності. Кайроса зображено «у вигляді юнака з крилами на ногах», який балансував на кулі та тримав у лівій руці терези, а у правій – бритву. «Довге волосся обрамляє його лоб, а на потилиці він коротко «оголений» (Вальдгауен О., 1923, с. 13). О. Вальдгауен зауважує, що такий образ обрано художником для «досягнення враження безперервного руху вперед» (Вальдгауен О., 1923, с. 24).

У підкреслені алегорії та символізму статуї Лісіппа дослідник посилається на одну епіграму, в якій подано діалог між статуєю і глядачем: «Чому у тебе крила на ногах». – «Я літаю зі швидкістю вітру». –

«Чому у тебе бритва в руці». – «Щоб показати людям, що сприятливий випадок гостріший за лезо ножа». – «Чому у тебе волосся зачесане на лоб». – «Для того, аби той, хто підходить до мене, міг би вхопитися за них». – «Чудово, клянусь Зевсом; але чому ти лисий на потилиці». – «Щоб ніхто не зміг вхопитися за мене» (Кун М., 1995, с. 13).

Такий поетичний образ Кайроса характеризує двоїсте ставлення давніх греків до цього божества: з одного боку, це та нагода, яка може подарувати успіх та удачу, з іншого – це фатальна мить втрати свого щасливого життєвого шансу. Такий момент містить суперечливу ідею статичної рівноваги та її динамічного порушення. Це засвідчує звернення до етимології поняття «кайрос». Автори «Європейського словника філософій» вказують на те, що в «Іліаді» цим поняттям позначалася точка поєднання чи збирання обладунку, а також кістковий шов черепа, тобто всі точки, у які може влучити стріла та фатально визначити долю (Барбара К., 2009, с. 380). Подібні ж значення поняття «кайрос» також знаходимо і в Грецько-руському словнику А. Вейсмана, як-то: належний час, слухний час, слухна мить, вигода, смертельно поранений (Вейсман А., 1899, с. 650). Також цікавим є значення «кайрос» у сенсі «говорити без підготовки, експромт». Тут йдеться про те, що «кайрос» визначає певний тип риторики, характерний для Алкідама, Ісократів і софістів, та характеризує імпровізацію (Барбара К., 2009, с. 381). Майстерність ритора полягає у тому, аби відчувати емоції, почуття аудиторії, він має завжди бути уважним до настроїв слухачів та вибудовувати свою промову «тут і зараз», завжди у «сприятливу мить», аби публіка була задоволеною. Б. Рунін зауважує, що сутність імпровізації полягає «в миттєвій реактивності, яка дивним чином скорочує часовий проміжок між «задумом» і «здійсненням»». Така одномоментність народження мети й засобів як «миттєва вдача розуму» є фактором непередбачених для самого автора відкриттів. Таким чином, особливістю поняття «кайрос» є те, що воно завжди балансує, як юнак на кулі, між своїми інваріантами – критична точка розриву чи відкриття, момент кризи чи звернення, фатальний збіг обставин чи сприятливий час, фатальна нагода чи щаслива мить – який же варіант є найкращим «тут і зараз», визначить доля чи екзистенційний вибір людини.

В «Іліаді» та «Одисеї» Гомера «αἰών» позначає: «сльози, піт, а згодом і рідина спинного мозку і чоловіче сім'я, тобто все, що забезпечує життя та силу, що витікає й проливається, і зникає з останнім подихом душі під час смерті» (Барбара К., 2009, с. 370). Айон – це, передусім, та «життєва рідина», що уможливорює саме життя. У значенні «речовина життя», «тривалість життя», «існування» «αἰών» використовується Оніансом і Піндаром, причому поєднання «μοῖρα – αἰών» означає «доля життя, що призначена кожному» (Барбара К., 2009, с. 371). Тут цікавим виявляється зв'язок «μοῖρα – κайρός – αἰών», адже у давньогрецькій міфології Мойри були богинями долі: «Мойра Клото пряде життєву нитку людини, визначає строк її життя. Обірветься нитка і скінчиться життя. Мойра Лахесіс бере, не дивлячись, жереб, який випадає людині в житті», третя ж Мойра Атропос все це заносить у довгий список, який не можливо змінити (Кун М., 1995, с. 12–13). Семантичну специфікацію тут отримує поняття «кайрос», яке у своєму технічному значенні належить до «словника ткацтва та позначає регульовальну нитку, що розділяє нитки основи», а також «уможливорює переплетіння між нитками основи та утку» (Барбара К., 2009, с. 381). Отже виходить, що Мойри упродовж життя людини виплітають її айон (життєвий час) з ниток-кайросів, обираючи за жеребом для людини вдачу, нагоду, щасливу мить. Саме тому у Піндара є вираз «гарно зіткане життя», тобто життя щасливе, сповнене кайромоментами. Розумна ж людина має зрозуміти сутність цієї сприятливої нагоди, в якій відкривається безліч можливостей, та вміло ними скористатися. Адже «мить великого щастя» не чекає, а хронос людського існування є незворотнім. Отже, хронос – лінійний рух, послідовність часу у вимірах – минуле, теперішнє і майбутнє; айон – життєва часовість, буття самої тривалості, не пуста форма тривалості, формальна пустота, а саме живий творчий процес, становлення; кайрос – час звернення, момент, який розкриває справжню, дійсну сутність будь-якої речі, надає людині можливість виявити її істинну природу, відсилає до закладеної в ній ідеї. Кайрос – це «момент істини», який перериває часову лінійність, що зумовлює стрибок, перехід від раціонального процесу споглядання, пізнання, до ірраціонального моменту. У такій динаміці «нове» відкриває своє обличчя. Кайрос – це особливий момент, точка «тут і тепер» у вивільненні креативного потенціалу особистості. Саме кайромомент перетворює загальне на особливе, створює нові форми, комбінації і можливості.

Виникнення нової, оригінальної ідеї можливе лише у ситуації свободи вибору серед варіантів, альтернатив і можливостей існування певного явища. Саме це надмірне різноманіття створює спектр можливих напрямків розвитку, надає матеріал для відбору найбільш оптимальних тенденцій цього процесу. У розвитку особистості відбувається становлення її цілісності. Ця цілісність є спрямованістю, яка забезпечує безперервність і наступність всіх періодів розвитку фахівця, а також розкриття його потенційних креативних і творчих якостей.

Саме в цьому і розкривається сутність професійного розвитку педагога, пов'язаного з розвитком особистості взагалі, із засвоєнням нового досвіду, знань, умінь та із трансформацією мотивації й інтересів фахівця. В. Ігнатова зазначає, що це «безперервний процес накопичення і прояву потенційного» в

особистості (єдність можливого і здійсненого, потенційного і актуального), що сприяє розширенню і поглибленню її зв'язків із навколишнім світом, суспільством, іншими людьми, із собою, і забезпечений спадковими, психологічними, соціальними і педагогічними факторами (Ігнатова В., 2008). Професійний розвиток – це креативне, активне і якісне перетворення особистістю педагога власного внутрішнього світу, що призводить до нового способу життєво-професійної діяльності – креативної і творчої самореалізації у професії. Отже, професійний розвиток педагога можливо розглядати як кайродинаміку професійного самотворення у всій його повноті, єдності, багатомірності.

Креативний процес, з огляду на власну темпоральність, утворює множинність елементів, феноменів, які у своїй багатомірності, неоднорідності, випадковості можуть створювати спонтанні кореляції у вигляді нових ідей як у зворотному, так і у незворотному напрямках. Така динамізація креативності не є лінійним, гомогенним процесом від власне задуму до його реалізації. Скоріше, це якісно живий процес становлення (айон) нового, в якому самооновлення уможливується за рахунок динаміки вибуху нових можливостей – кайросів. Кайрос є миттю переходу від хвильових дисипативних коливань до самоорганізації та лінійності. У кайромоменті відбувається синтез і комбінація багатоманітності елементів інформації, народжуються оригінальні ідеї, створюється потрібний напрямок думок людини-творця. Кайромить є завжди можливою ймовірнісною точкою у креативному процесі, вона є своєрідним імпульсом, що викликає дисипативні коливання у стохастичному оформленні автором нових образів. Це дозволяє системам творчості кардинально перебудовувати власні структури, переходити на новий рівень функціонування.

Професійний розвиток педагога – це процес оптимального вибору й поєднання різних форм, методів, технологій, які є найбільш оптимальними в конкретній ситуації і в конкретному місці. Стратегічним напрямом професійного розвитку креативності педагога є створення нових, оригінальних професійних продуктів, упровадження, авторських методів, технологій вироблення інноваційно-креативних рішень, реалізація творчих здібностей, досягнення інноваційних результатів. Цей процес є узгодженням креативних активностей педагога «тут і тепер» у кайромоменті. Саме кайромомент конституює невизначенність і максимальну відкритість ситуації, коли безліч варіантів можуть отримати бажану реальність. У кайромоменті всі шляхи можливі, адже система створюється з нестабільних елементів, які існують лише короткочасно, а у випадку дії взагалі не мають власної тривалості, оскільки зникають разом із виникненням дії.

Випадковість кайромиті, її стрибок, несподіваний перехід у «раптом» може виявитися важливим фрагментом інформації, новизною, щасливим моментом прозріння або успішною бажаною подією. У власному професійному розвитку фахівець безперервно перебуває в динамічному потоці можливостей, що виникають і зникають, перетинаються і нашаровуються кожен мить у кожному момент. Ця динаміка можливостей формує інтегровану єдність становлення особистості фахівця ($\alpha\omega\nu$), яка у кожен сприятливий мить творить у дії «enkaigo» (Тилліх П., 1995), «у справжній час» власне професійне майбутнє.

Висновки... Темпоральний аналіз професійного розвитку науково-педагогічного працівника розкриває специфіку креативного процесу, який є своєрідною методологією постійної та ефективної гармонізації життєво-професійної діяльності фахівця в умовах інформаційних змін. Встановлено, що професійний розвиток креативності викладача можна розглядати як кайродинамічний процес його самовдосконалення, в якому « $\alpha\omega\nu$ » позначає життєво-професійне становлення фахівця, а « $\kappa\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ » – сприятливий момент, що актуалізує креативний потенціал викладача, створює можливості для його ефективного саморозвитку. Це розкриває темпоральність процесів виникнення інформації, появи нових ідей, комбінації нестабільних елементів з метою створення оригінального задуму. Отже, професійний розвиток науково-педагогічного працівника – це креативне, активне і якісне перетворення особистістю педагога власного внутрішнього світу, що призводить до нового способу життєво-професійної діяльності – креативної і творчої самореалізації у професії.

Отримані результати дозволяють розробити систему науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку креативності науково-педагогічного працівника у формальній, неформальній та інформальній освіті. Це сприятиме удосконаленню і саморозвиткові креативно-ефективної діяльності науково-педагогічного працівника, створенню авторських професійних продуктів і досягнення бажаних результатів в інноваційній діяльності.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Aleandri, G., Refrigeri, L. (2013). *Lifelong Learning, Training and Education in Globalized Economic Systems: Analysis and Perspectives*. Procedia – Social and Behavioral Sciences. vol. 93, 1242–1248. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.022>

2. Асланов, Л. А. (2001). *Культура и власть. Философские заметки*. Кн. 1. М: Издательство ИТРК. / Aslanov, L. A. (2001). *Kul'tura i vlast'. Filosofskie zametki*. [Culture and power. Philosophical notes]. 1. М: Izdatel'stvo ITRK. [in Russian].
3. Барбара Кассен, Костянтин Сігов (2009). *Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей*. Том перший. К: ДУХ І ЛІТЕРА. / Barbara Kassen, Kostiantyn Sigov (2009). *Europeiskyi slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnosti*. Tom pershyi. [Dictionnaire des intraduisibles]. К: ДУХ І ЛІТЕРА. [in Ukrainian].
4. Вальдгауен, О. Ф. (1923). *Лисипп*. РСФСР. Государственное издательство, Берлин. Взято з: <http://ancientrome.ru/publik/art/waldhauer/wald02s.htm> / Val'dgauen, O. F. (1923). *Lisipp*. [Lisip]. RSFSR. Gosudarstvennoe izdatel'stvo, Berlin. Retrieved from: <http://ancientrome.ru/publik/art/waldhauer/wald02s.htm> [in Russian].
5. Вейсманъ, А. Д. (1899). *Греческо-русский словарь*. Петербургъ, Издание автора. / Vejsman, A. D. (1899). *Grechesko-rusckij slovar'*. [The Greek – Russian dictionary]. Peterburg", Izdanie avtora. [in Russian].
6. Грицанов, А. А. (Ред. и др.) (2002). *История Философии: Энциклопедия*. Мн: Интерпрессервис, Книжный Дом. / Gricanov, A. A. (Red. i dr.), (2002). *Istoriya Filosofii: E'nciklopediya*. [History of Philosophy: Encyclopedia]. Мн: Interpresservis, Knizhnyj Dom. [in Russian].
7. Игнатова, В. В. (2008). *Содействие как педагогическая стратегия*. Сибирский педагогический журнал: Научно-практическое издание. Новосибирск : Немо пресс., №14. 44–52. / Ignatova, V. V. (2008). *Sodejstvie kak pedagogicheskaya strategiya*. [The Facilitation as a pedagogical strategy]. Sibirskiy pedagogicheskij zhurnal: Nauchno-prakticheskoe izdanie. Novosibirsk: Nemo press., 4. 44–52. [in Russian].
8. Кашапов, М. М. (2012). *Когнитивное и метакогнитивное понимание структурно-динамических характеристик профессионального мышления. Творческая деятельность профессионала в контексте когнитивного и метакогнитивного подходов*: монография. Ярославль. 35–121. / Kashapov, M. M. (2012). *Kognitivnoe i metakognitivnoe ponimanie strukturno-dinamicheskix charakteristik professional'nogo myshleniya. Tvorcheskaya deyatel'nost' professionala v kontekste kognitivnogo i metakognitivnogo podходов*: monografiya. [Cognitive and metacognitive understanding of the structural and dynamic characteristics of professional thinking. Creative activity of a professional in the context of cognitive and metacognitive approaches]. Yaroslavl. 35–121. [in Russian].
9. Князева, Е. Н., Курдюмов, С. П. (1994). *Законы эволюции и самоорганизации сложных систем*. М: Наука. / Knjazeva, E. N., Kurdjumov, S. P. (1994). *Zakony e'volucii i samoorganizacii slozhnyx sistem*. [The laws of evolution and self-organization of complex systems]. М: Nauka. [in Russian].
10. Кун, М. А. (1993). *Міфи давньої Греції*. Київ: «Котигорошко». / Kun, M. A. (1993). *Mify davnoi Hrecii*. [The myths of ancient Greece]. Kyiv: «Kotyhoroshko». [in Ukrainian].
11. Тиллих, П. (1995). *Теология культуры*. Избранное. Москва: Юристъ. 236– 395. / Tillix, P. (1995). *Teologiya kul'tury*. [Theology of culture]. Izbrannoe. Moskva: Yurist. 236– 395. [in Russian].